

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЧНИЙ
КАФЕДРА РОСІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного факультету

Т.В. Хом'як

«1» вересня 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВНД 5.5 «ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ,
БОЛГАРСЬКОЇ МОВ»

підготовки бакалавра
напряму підготовки 020303 «Філологія»
професійного спрямування: («Переклад українська, російська, болгарська мови»)

Укладач к.ф.н., доцент І.І. Ільченко

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри російської філології

Протокол № 1 від «29» серпня 2016 р.
Завідувач кафедри російської філології

І.Я. Павленко

Ухвалено науково-методичною радою
факультету філологічного

Протокол № 1 від «29» серпня 2016 р.
Голова науково-методичної ради
факультету філологічного

І.І. Ільченко

2016 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти,	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 5	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки	Нормативна/вибіркова	
Загальна кількість годин - 150	напрямку підготовки "Філологія"	Рік підготовки:	
	професійного спрямування: "Переклад (українська, російська, болгарська мови)"	2 -й	-й
		Лекції	
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання: – 6 год.	Рівень вищої освіти: бакалаврський	32 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	год.
		Самостійна робота	
		51 год.	год.
		Індивідуальна робота 51 год.	
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із основами систематичного порівняльного дослідження слов'янських мов, а саме української, російської та болгарської.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Лінгвокультурні зв'язки української, російської, болгарської мов» є

- сформулювати у студентів уявлення про слов'янські мови як продукт тривалого історичного розвитку, у створенні якого брали участь попередні покоління;
- виробити шанобливе ставлення до мовотворчості народів, мови яких вивчаються, потребу піклування про свою мову, долю якої не в праві вирішувати останнє покоління;
- допомогти студентам опанувати літературні норми для практичного їх застосування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- історію походження української, російської та болгарської мов;
- фонетичні, граматичні та лексичні особливості української, російської та болгарської мов;
- лінгвокультурні зв'язки цих мов.

вміти:

- робити переклади з української, російської на болгарську та навпаки;
- робити фонетичний аналіз явищ, що позначалися на звукових комплексах слів української, російської та болгарської мов;
- працювати з науковою літературою, словниками, довідниками для теоретичного обґрунтування й висновків після спостережень над конкретними мовними явищами слов'янських мов.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Лінгвокультурні зв'язки української, російської, болгарської мов» пов'язаний зі «Перекладознавством», «Вступом до мовознавства», зокрема розділами «Фонетика», «Лексика» а також із темами "Письмо", "Закономірності розвитку мов". Очевидний зв'язок курсу зі «Вступом до слов'янської філології», з давньою історією слов'янських народів, зокрема «Старослов'янською мовою», а також з такими дисциплінами, як-от: «Українська мова», «Російська мова» та «Болгарська мова».

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Походження і розвиток мов. Класифікація мов.

Тема 1. Предмет, завдання курсу «Лінгвокультурні зв'язки української, російської, болгарської мов». Зв'язок з іншими дисциплінами.

Предмет курсу. Теоретичні завдання курсу: виявлення подібностей, встановлення особливостей кожної мови, розкриття причин подібностей та розбіжностей. Практичні (лінгводидактичні) завдання: встановлення характеру міжмовної інтерференції, опрацювання процедури міжмовного зіставлення. Методи дослідження курсу: синхронно-порівняльні методи (контрактивний, зіставний, зіставно-типологічний). Місце курсу «Лінгвокультурні зв'язки української, російської, болгарської мов» в системі наук та зв'язок з іншими дисциплінами, а саме філологічними та нефілологічними. Тісний зв'язок дисципліни з теорією перекладу (перекладознавством), вступом до слов'янської філології та вступом до мовознавства. Зв'язок з психологією, історією культури та соціологією.

Тема 2. Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість.

Етнічна близькість слов'ян. Походження і розвиток слов'янських мов. Типологічна класифікація слов'янських мов (поділ на східну, західну та південну групи). Балто-слов'янська мовна єдність. Історичні процеси та політичні чинники, які впливали на реальний стан слов'янських народів і мов. Слов'янські народи – кількість слов'янських народів та етнічних груп. Антропологічна сумісність слов'ян. Матеріальна та духовна культури слов'янських народів, а особливо українців, росіян та болгар. Демографічна й національно-державна ситуації у слов'янських народів. Розселення слов'ян. 80-ті роки ХХ ст. (розселення та чисельність слов'ян). Походження слов'янських мов, мови живі та мертві, мікрмови та мікрмови сучасних слов'янських народів. Гіпотези про походження мов.

Тема 3. З історії зіставного мовознавства.

Історія зіставного мовознавства та зіставного слов'янського мовознавства. Зіставне мовознавство від початків до кінця ХІХ ст. Зіставне мовознавство у ХХ – ХХІ ст. Нові напрямки зіставного мовознавства. Внесок вітчизняних учених у зіставне мовознавство. Л. Булаховський. Ю. Жлуктенко. І. Ковалик. Л.Паламарчук. В. Манакін. Огляд робіт ХХ та ХХІ ст. присвячених лінгвокультурним зв'язкам української, російської та болгарської мов.

Тема 4. Українська мова серед інших слов'янських мов.

Типологічна класифікація української мови. Походження української мови та основні історичні етапи становлення мови. Т.Шевченко – основоположник української літературної мови. Діалекти української мови. Надбанням вітчизняних дослідників історії української мови (О. Потебня, П. Житецький, М. Максимович).

Розділ 2. Порівняльний аналіз української, російської та болгарської мов.

Тема 5. Російська мова серед інших слов'янських мов.

Типологічна класифікація російської мови. Походження російської мови та основні історичні етапи становлення мови. О.Пушкін – основоположник російської літературної мови. Діалекти російської мови. Дослідники історії російської мови (А. А. Шахматов, Є. Ф. Карський).

Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов.

Типологічна класифікація болгарської мови. Походження болгарської мови та основні історичні етапи становлення мови. Перші болгарські просвітителі: Кирило та Мефодій, Климент Охридський, Костянтин Преславський, Чорноризець Храбр. Початок відродження загальнонаціональної болгарської писемності та культури. Вплив визвольного руху на створення болгарської літературної мови. Патріарх болгарської мови та літератури – Іван Вазов. Діалекти болгарської мови. Дослідники історії болгарської мови (Е.Пелін, Й.Йовков,Є.Багрян, Д.Димов, Е.Станєв).

Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу української, російської та болгарської мов.

Внесок вітчизняних та зарубіжних дослідників у дослідження фонетико-фонологічної системи трьох мов. Огляд праць з лексикології та лексикографії.

Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах.
Внесок вітчизняних та зарубіжних дослідників у дослідження фонетико-фонологічної системи трьох мов. Огляд праць з фразеології.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/п	лаб	сам.роб.			л	с/п	лаб	сам.роб.	
						інд.завд. (при наявності)						інд.завд. (при наявності)
1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	11	
Розділ 1. Походження і розвиток мов. Класифікація мов.												
Тема 1. Предмет, завдання курсу	6	2	-		2	2						
Тема 2. Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість	22	4	2		8	8						
Тема 3. 3 історії зіставного мовознавства	10	2	-		4	4						
Тема 4. Українська мова серед	18	4	2		6	6						

інших слов'янських мов												
Разом за розділом 1	56	12	4		20	20						
Розділ 2. Порівняльний аналіз української, російської та болгарської мов.												
Тема 5.. Російська мова серед інших слов'янських мов	18	4	2		6	6						
Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов	18	4	2		6	6						
Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу мов	36	8	6		11	11						
Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах	22	4	2		8	8						
Разом за розділом 2	94	20	12		31	31						
Усього годин	150	32	16		51	51						

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет, завдання курсу	2
2	Тема 2. Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість	4
3	Тема 3. З історії зіставного мовознавства	2
4	Тема 4. Українська мова серед інших слов'янських мов	4
5	Тема 5. Російська мова серед інших слов'янських мов	4
6	Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов	4
7	Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу української, російської та болгарської мов	8
8	Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах	4
Разом		32

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1. Предмет, завдання курсу</i>	-
2	<i>Тема 2. Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість</i>	2
3	<i>Тема 3. З історії зіставного мовознавства</i>	-
4	<i>Тема 4. Українська мова серед інших слов'янських мов</i>	2
5	<i>Тема 5. Російська мова серед інших слов'янських мов</i>	2
6	<i>Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов</i>	2
7	<i>Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу української, російської та болгарської мов</i>	6
8	<i>Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах</i>	2
Разом		16

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1. Предмет, завдання курсу</i>	2
2	<i>Тема 2. Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість</i>	8
3	<i>Тема 3. З історії зіставного мовознавства</i>	4
4	<i>Тема 4. Українська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
5	<i>Тема 5. Російська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
6	<i>Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
7	<i>Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу української, російської та болгарської мов</i>	11
8	<i>Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах</i>	8
Разом		51

Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання складається з написання доповіді або презентації з зазначених тем.

1. Виконання індивідуальної роботи передбачає написання доповіді із зазначених тем.

Доповідь включає: вступ, 2-3 питання основної частини, висновки, список використаної літератури.

У вступі визначається актуальність теми, мета і завдання даної роботи; характеризується наявна або використана література.

В основній частині формулюються 2-3 питання плану, які повинні розкрити зміст проблеми, історію становлення і сучасний стандартний стан проблеми. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками.

У висновках треба підвести висновки. Важливо щоб вони мали особистісний характер.

Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії та джерела (не менше 2). Список літератури складається з 5-7 джерел. При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1. Предмет, завдання курсу</i>	2
2	<i>Тема 2 Сучасні слов'янські народи, їхня етнічна спорідненість</i>	8
3	<i>Тема 3. З історії зіставного мовознавства</i>	4
4	<i>Тема 4. Українська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
5	<i>Тема 5. Російська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
6	<i>Тема 6. Болгарська мова серед інших слов'янських мов</i>	6
7	<i>Тема 7. Порівняльний аналіз лексичного складу української, російської та болгарської мов</i>	11
8	<i>Тема 8. Фразеологічні паралелі в українській, російській та болгарській мовах</i>	8
Разом		51

2. Індивідуальне завдання - це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому, конспект із теми за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно. Індивідуальне завдання студентів передбачає графічний, фонетичний, морфологічний аналіз текстів різними слов'янськими мовами відповідно до розробленої системи завдань, виконується на основі знань, умінь та навичок, одержаних під час лекційних і практичних занять. З дисципліни «Лінгвокультурні зв'язки української, російської та болгарської мов» передбачено виконання таких завдань:

- 1.Переклад болгарського тексту на українську та російську мови.
- 2.Порівняння графіки й орфографії української, російської та болгарської мов.
- 3.Порівняння звукової систем української, російської та болгарської мов.
- 4.Зіставний аналіз словотвірної будови української, російської та болгарської мов.

Індивідуальне завдання оцінюється за такими критеріями:

- самостійність виконання;
- логічність і послідовність викладення матеріалу;
- використання довідкової літератури;
- якість оформлення.

8. Види контролю і система накопичення балів

Розподіл балів, які отримують студенти.

Студенти денної форми може отримати таку кількість балів:

- 30 балів – за засвоєння теоретичної бази (тестові завдання за теоретичним матеріалом практичного заняття, ведення опорного конспекту (та ін.);
- 30 балів – набуття практичних вмінь і навичок (завдання практичного змісту, що подаються до планів на практичне заняття, написання самостійної роботи на занятті за темою);
- 20 балів – індивідуальна завдання; доповідь або презентація виконуються студентом самостійно для повторення та узагальнення навчального матеріалу – 10 балів. Індивідуальне завдання – 10 балів, вони дозволяють систематизувати знання студентів та перевірити вміння розкрити тему.
- 20 балів – залік. Залік - це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної навчальної дисципліни та на підставі результатів виконання ним певних видів робіт на практичних заняттях та самостійної роботи. Студент автоматично отримує залікову оцінку у випадку, якщо під час своєї роботи протягом семестру він набрав

мінімально необхідну суму в 60 балів. Залік з дисципліни «Лінгвокультурні зв'язки української, російської та болгарської мов» проходить у формі усного опитування, яке передбачає два теоретичних питання – 20 балів (за повну усну відповідь).

	Вид контрольного заходу / кількість контрольних заходів / кількість балів	Кількість контрольних заходів	Кількіс ть балів за 1 захід	Усього балів
1	Підготовка та презентація одного з теоретичних питань плану заняття	10	2	20
2	Якісна підготовка практичного завдання до плану заняття	16	2	32
3	Контрольне тестування за результатами вивчення матеріалу <i>Розділу I</i>	1	4	4
4	Контрольне тестування за результатами вивчення матеріалу <i>Розділу II</i>	1	4	4
Підсумковий контроль - екзамен	Індивідуальне завдання: 1. Доповідь або презентація 2. Контрольне завдання	2	20	20
	Залік		20	20
Усього		30		100

1. Усне опитування – 2 бали.
2. Поточне тематичне тестування – 2 бали.
3. Контрольне тестування – 4 бали.
4. Доповідь або презентація – 10 балів.
5. Перевірка індивідуального завдання – 10 балів

1. Усне опитування – 2 бали:

– **2 бали** ставиться, якщо студент: ґрунтовно і повно викладає матеріал; виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені; викладає матеріал послідовно й правильно; відповідь відзначається багатством словникового запасу, точністю використання;

– **1,5 бала** ставиться, якщо студент, висвітлюючи питання, дає відповідь, що задовольняє ті ж попередні вимоги, але допускає деякі помилки, які сам виправляє, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу;

– **1 бал** ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень теми, але викладає матеріал не досить повно і допускає фактичні неточності і помилки у формуванні відповіді; не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів; має незначний словниковий запас.

2. Поточне тематичне тестування – 2 бали:

– **2 балаи** ставиться, якщо студент виконав завдання без жодної помилки;

– **1,5 бала** ставиться, якщо студент допустив 1- 2 помилки;

– **1 бал** ставиться, якщо студент допустив 3-4 помилки;

– **0,5 бала** ставиться , якщо студент допустив 5-6 помилок.

3. Контрольне тестування – 4 бали:

– **4 бали** ставиться, якщо студент виконав завдання без жодної помилки;

– **3 бал** ставиться, якщо студент допустив 1- 2 помилки;

– **2 бали** ставиться, якщо студент допустив 3-4 помилки;

– **1 бал** ставиться , якщо студент допустив 5-6 помилок.

4. Доповідь або презентація – 10 балів.

- **10 балів** за доповідь ставиться, якщо визначається актуальність теми, мета і завдання даної роботи; характеризується наявна або використана література; формулюються 2-3 питання плану, які повинні розкрити зміст проблеми, історію становлення і сучасний стандартний стан проблеми. Кожне питання повинно закінчуватися чітко сформульованими висновками. Список літератури повинен включати не тільки підручники і посібники, але і монографії та джерела (не менше 2). Список літератури складається з 5-7 джерел. При цитуванні обов'язково вказати джерело і сторінку, на якій поміщено цитату.

- **10 балів** за презентацію ставиться, якщо є структура презентації (титольний лист, назва, зміст розділів витримано в логічній послідовності, вказані інформаційні ресурси); оформлення презентації – єдиний стиль оформлення, акцент на важливій інформації, раціональне використання анімації, відсутність граматичних помилок; зміст презентації – визначені запитання для дослідження, вказані методи дослідження, план дослідження, зроблені висновки.

5. Перевірка індивідуального завдання – 10 балів.

- **10 балів** ставиться, якщо завдання виконано повністю, розкрита тема, актуальність, зроблено графічний, фонетичний, морфологічний аналіз текстів різними слов'янськими мовами відповідно до розробленої системи завдань, виконується на основі знань, умінь та навичок, одержаних під час лекційних і практичних занять.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література:

Основна:

- 1.Алексеев М. Очерки сопоставительного курса современного русского и украинского языков. Szczecin, 1995. – 235 с.
- 2.БріцинМ. Я., ЖовтобрюхМ. А., МайбородаА. В. Порівняльна граматики української

- 2.БріцинМ. Я., ЖовтобрюхМ. А., МайбородаА. В. Порівняльна граматики української та російської мов.— К., 1978.— 270 с.
- 3.Вежицкая А. Язык. Культура. Познание . – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.
- 4.Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світуК.: Логос, 2004. – 284 с.
- 5.Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. 336 с.
- 6.Кононенко В.І. Мова і народна культура // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 62–69.
- 7.Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 1999. 288 с.
- 8.Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. 424 с.
- 9.Лучик В.В. Вступ до слов'янської філології: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 344 с.
- 10.Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология: Учебник. - Киев: Знания, 2004.- 327 с.

Додаткова:

- 1.Андрейчин Л. Основна българска граматика. София, 1944, II изд. – София, 1978. – 231 с.
- 2.Андрейчин Л., Ст. Стоянов, К. Попов. Грамматика на българския език. - София, 1977.- 235 с.
- 3.Арутюнов Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Наука, 1999.- 230 с.
- 4.Белошапкова В.А. Современный русский язык. Синтаксис.- М.: Наука, 1977.- 451 с.
- 5.Бондарко Л. В. Звуковой строй современного русского языке. – М.: Высшая школа, 1977. – 174 с.
- 6.Брицин В.М. Сопоставительное исследование синтаксических синонимов в русском и украинском языках. – К.: Наукова думка, 1980. – 256 с .
- 7.Будагов Р. А. Человек и его язык. – М.: Просвещение, 1981. – 175 с.
- 8.Волков А. Г. Язык как система знаков. – М., 1996. – 223 с.
- 9.Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. – М., 1989. – 237 с.
- 10.Ільченко І.І. Українсько-російські взаємозв'язки в антропонімії Надвеликолужжя// Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Філологічні науки. – № 1. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007 – С. 78-81.
- 11.Ільченко І.І. Болгарские фамилии в антропонимии Надвеликолужья// Збірник «Състояние и проблеми на българската ономастика». – Т.13. – Велико Тирново, 2013. – С. 419-427.
- 12.Російсько-український і українсько-російський словник. Автор: І.С. Олійник. – К.: Либідь, 1990.
- 13.Українсько-болгарський словник: /Укл. К.К. Потапенко. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
- 14.Українсько-болгарський тематичний словник / В. Таранюк,В. Карпенко. К.:Льбідь, 2008. – 272 с.
- 15.Чукалов С.К. Русско-болгарский словарь. Изд-во: Русский язык, 1981. - 911 с.

Інформаційні ресурси

- 1.Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. 456 с.
<http://bibl.com.ua/medicina/904/index.html>

Погоджено *Л.І. Олексюк О.Б.*
відділ з навчальної роботи
« 10 » *травня 2016*